

Pregledni članak

UDK 327(73):929 KISINDŽER H.

**HENRI KISINDŽER (HENRY KISSINGER): IMIGRANT
KOJI JE PROMIJENIO TOK AMERIČKE SPOLJNE
POLITIKE****mr Nemanja S. Župljanin**

Ambivere – Bergamo (Italija)

e-mail: neanjazupljanin@gmail.com**Rezime**

Henri Kisindžer (Henry Kissinger), prvo savjetnik za nacionalnu sigurnost a kasnije državni sekretar Sjedinjenih Američkih Država predstavlja jednu od najvažnijih figura u modernoj američkoj historiji. Zahvaljujući njegovom radu i djelu američka spoljna politika mijenja pravac svog djelovanja, što je dovelo do ostvarivanja diplomatskih odnosa sa Kinom i poboljšanja istih sa Sovjetskim Savezom. I danas je ostao jako uticajan na političkom planu zahvaljujući prije svega svom konsultantskom radu i pisanim djelima. Ovaj rad ukratko predstavlja najvažnije faze političkog djelovanja Henrija Kisindžera. Imigrant u Sjedinjenim Američkim Državama, koji za jako kratko vrijeme, zahvaljujući svojim sposobnostima dostiže na ključne pozicije u američkoj administraciji. Mijenja tok američke spoljne politike, usvaja Realpolitik-a i predlaže politiku poboljšanja odnosa sa tadašnjim neprijateljem broj jedan, Sovjetskim Savezom. Svojim idejama i teorijama suprotstavlja se liberalistima i neokonzervativcima, i na taj način započinje idejni sukob koji je praktično još uvijek u toku.

Ključne riječi: *spoljna, politika, diplomatija, realpolitik – realna, politika, liberalizam, neokonzervatorizam.*

Summary

Henry Kissinger, former national security adviser and later secretary of the state of the United States of America is one of the most important figures in modern U.S. history. Thanks to his work the course of American foreign policy had been changed which led to the realization of diplomatic relations with China and improvement with the Soviet Union. He still remains very influential in the political field, primarily due to his consulting and literary works. This paper briefly presents the most important phases of the political activity of Henry Kissinger. Immigrant in the United States that in a very short time, thanks to his abilities, took the key positions in the American administration. Changes the course of U.S. foreign policy, adopts Realpolitik and recommends policies to improve relations with the then number one enemy, the Soviet Union. His ideas and theories opposed to liberalists and neocoservativists caused the conceptual conflict that practically is still in act.

Key words: *foreign, policy, diplomacy, realpolitik, liberalism, neoconservatism.*

1. Umjesto uvoda – biografija

„Razlika između realne i teorijske ili idealističke škole najčešće nije vezana za njihove ciljeve. Gotovo uvijek su ti ciljevi prilično jednaki. Razlika je u onome što se smatra mogućim u određenom vremenskom razdoblju, kao i u činjenici da li jedna ideja može opravdati sama sebe i da li njena ograničenja moraju biti prilagođena kulturi i okolnostima u kojima se primjenjuje.“

Kisindžer o Realpolitik-u

Prvi put kada se Henry Kissinger sastao sa Vladimirom Putinom pitao ga je za njegovu špijunsku karijeru. Ruski predsjednik ga je pogledao saučesnički, a zatim naglasio da je bio agent KGB-a u komunističkoj Njemačkoj. Ekspert i svojevremeno tvorac američke spoljne politike se nasmijao i odgovorio: „Svi važni ljudi su počeli u tajnim službama. I ja takođe.“ U jednoj šali gotovo najpotpunija definicija Realpolitik-a¹⁹².

Heinz Alfred Kissinger, kasnije Henry Kissinger rođen je u Njemačkoj 27. maja 1923. godine u gradu Fuerz, gradu koji ga je oduvijek mnogo cijenio i koji ga je 1998. godine proglasio počasnim građaninom. Iako njemačkog porijekla, njegovo ime ostaje zabilježeno u modernoj istoriji kao ime američkog političara; državni sekretar administracije predsjednika Richarda Nixona i Geralda Forda, dobitnik Nobelove nagrade za mir 1973. godine. Rođen u jevrejskoj porodici, a 1938. godine nakon antisemitskih progona nacista, napušta Njemačku i nastanjuje se u New Yorku. Danju je radio kao fizički radnik a noću je studirao. Američko državljanstvo dobija 1943. godine. Radio je i kao prevodilac sa njemačkog na engleski jezik za američku kontraobavještajnu službu. Uporedo sa tim borio se za pitanja Jevreja.

Godine 1950. diplomirao je sa najvišim ocjenama na Harvardu sa tezom „Mir, legitimitet i ravnoteža“. Na početku karijere zblizava se sa Nelsonom Rokfelerom (Nelson Rockefeller), koji ga uvodi u politiku. Godine 1968. Ričard Nikson (Richard Nixon) važi za pobjednika na predjedničkim izborima i Kisindžer (Kissinger) postaje njegov lični savjetnik. Imenovan je za državnog sekretara i primarni cilj njegovih aktivnosti je bilo ublažavanje napetosti sa SSSR-om; pregovarao je za SALT sporazum (Strategic Arms Limitation Talks – Pregovori o smanjenju strateškog naoružanja) i ABM (Anti Ballistic Missiles – Sporazum o antibalističkom naoružanju).

Godine 1971. u dva navrata tajno putuje u Kinu pripremajući dolazak predsjednika Niksona (Nixon) planiranog za sljedeću godinu. To se smatra početkom normalizacije odnosa Sjedinjenih Američkih Država i

¹⁹²<http://www.limes.espresso.repubblica.it/2008/01/03/realpolitik-larte-digovernare-senza-ideali/?p=394>

Kine. Godine 1973. dobija Nobelovu nagradu za mir zajedno sa Le Duk To (Le Duc Tho), zbog rada na primirju u Vijetnamu. Le Duk To odbija nagradu jer se rat nastavio još jačim intenzitetom.

Postoji takođe i ozbiljna mrlja u njegovoj karijeri; optužen je da je imao važnu ulogu u organizaciji vojnog udara Augusta Pinočea (Augusto Pinochet) u Čileu protiv socijalističkog predsjednika Salvatorea Aljendea (Salvador Allende) 11. septembra 1973. godine. Tek mnogo godina kasnije, 2001. godine, detaljno su sastavljenije optužbe i otvoreno je nekoliko paralelnih istraga.

U Sjedinjenim Američkim Državama, čak i nakon skandala Votergejt (Watergate), koji je doveo do ostavke predsjednika Niksona (Nixon), Kisindžer (Kissinger) ostaje jako popularan, da bi predsjednik Džerald Ford (Gerald Ford) zatražio od njega da ostane državni sekretar i tokom njegove administracije. Nakon isteka mandata predsjednika Forda (Ford), Kisindžer (Kissinger) više ne biva imenovan na visoke državne funkcije, ali i dalje nastavlja da učestvuje u političkim aktivnostima raznih političkih grupa, te da radi kao konsultant, predavač i pisac.

Godine 2000. je izabran za počasnog člana Međunarodnog olimpijskog komiteta, a 2002. godine američki predsjednik Džordž Buš (George W. Bush) ga imenuje za predsjednika komisije koja je trebala da istraži događaje od 11. septembra 2001. godine, što izaziva gorke kritike i polemike. Kisindžer(Kissinger) ubrzo podnosi ostavku na ovu funkciju. Godine 2006. papa Benedikt XVI (Benedict XVI) ga poziva da se pridruži njegovoj grupi savjetnika za spoljnu politiku.¹⁹³

2. Kisindžerova realna politika – relpolitik

Paradigma draga Bizmarku (Bismarck), a kasnije i Henri Kisindžeru (Henry Kissinger), *Realpolitik* – realna politika, zasniva se na ravnoteži snaga gdje svaka država pokušava da očuva sopstvenu bezbjednost. U svojoj knjizi „Diplomacy“¹⁹⁴ Henri Kisindžer (Henry Kissinger) opisuje sukob koji postoji između idelističkog i realnog pristupa diplomatiji. U konačnici, njegova teza je jako jednostavna: sve dok vlada mir, iluzorno je oslanjati se visoke moralne principe koji se odražavaju i prenose na situacije bez kraja. U zamjenu, mnogo je učinkovitije i efikasnije usredsrediti se na interese svih naroda, jer se na taj način mnogo lakše dolazi do sporazuma, odnosno do uravnoteženja situacije. Diplomata *par excellence* za Kisindžera bio je Meternih (Klemens von Metternich), koji je predstavljao Austriju na Kongresu u Beču nakon Napoleonovih ratova. On je uspio da izgradi ravnotežu između evropskih sila koja je kao posljedicu imala mir koji je uspješno trajao više decenija.

¹⁹³ <http://www.wikipedia.it>

¹⁹⁴ Henry Kissinger, *Diplomacy*, New York, Touchstone, 1994.

2.1. Stvaranje višedecenijskog mira

Prema Kisindžerovoj analizi ovog sistema, uravnoteženost snaga i predvidljivost nacionalnih interesa bili su ključni argumenti za sprečavanje rata, uzimajući u obzir rizike vezane za eventualnu korist ili gubitak u slučaju istog. Samo Bizmark napušta ovu logiku, što otvara vrata nacionalizmima u Evropi koji svojim težnjama i željom za ostvarenjem asolutnih, idealizovanih i neupitnih sopstevih prava ostvaruje uspjehe na polju diplomatije. U američkoj spoljnoj politici Kisindžer jako cijeni i poštuje Teodora Ruzvelta (Theodore Roosevelt) zbog njegovih vizija na međunarodnom nivou, koje ga karakterišu kao realistu¹⁹⁵ i koji angažman SAD u Prvom svjetskom ratu stavlja na račun idealizma Vudroa Vilsona (Woodrow Wilson). Taj isti idealizam bio je osnova za stvaranje Lige naroda, u čijem se centru nalazi prije svega koncept mira. Henri Kisindžer ne vjeruje mnogo u organizacije ove vrste, jer se upravo ovaj idealizam javlja kao prepreka u situacijama u kojim se treba pregovarati sa neprijateljski nastrojenim sagovornikom, gdje on kao dokaz navodi početak Drugog svjetskog rata. Lično ne vjeruje da se može podržavati jedan *globalni interes*, nego savjetuje da se uzmu u obzir pojedinačni interesi svake države, te da se samo na taj način može postići dugotrajan i stabilan dogovor. Upravo na ovaj način je i savjetovao Niksona i Forda u američkoj spoljnoj politici. Da bi se suočili sa prijeljnom sovjetske vlasti, umjesto frontalnog sukoba, Kisindžer je predlagao da se ova bitka prenese na *ratišta* manje važnosti, s ciljem da se izbjegne širenje rukog uticaja.

2.2. Razvijanje odnosa sa Kinom

Prije svega, radio je na zblizavanju sa komunističkom Kinom¹⁹⁶; upravo zbog toga i jeste organizovan put predsjednika Niksona u Peking na sastanak sa Mao Ce Tungom (Mao Tse Tung). To je predstavljalo diplomatski *modus vivendi* osmišljen i upražnjavan od strane Kisindžera. Cilj SAD je bio da se ograniči rusko širenje, i zbog toga bilo je potrebno pokazati Sovjetskom Savezu da su spremni suočiti se sa svakom vrstom izazova koji je dolazio sa njihove strane. Na ovaj način ravnoteža među nuklearnim silama je okarakterisana kao primarni faktor koji je doveo do očuvanja postignutog mira. Realizam za SAD je značio zaboraviti da je Kina jedna komunistička država, da je Mao krivac za milione mrtvih, i obnoviti diplomatske odnose između ove dvije države na ovaj način predstavljajući se kao saveznici pred očima sovjeta. Da bi ovaj model mogao funkcionisati, neophodno je da svaka država bude realna u svojim očekivanjima. Tako je na danas gotovo nemoguće pregovarati sa islamistima i naći nekakav *modus vivendi*, budući da su oni fokusirani prije svega na sopstvena vjerska pitanja i zahtijevaju ispunjenje istih samo i isključivo u potpunosti.

¹⁹⁵ Henry Kissinger, *L'arte della diplomazia*, Sperling Paperback, Milano, 1994.

¹⁹⁶ <http://www.lastoriasiamonoi.rai.it>

2.3. Uslovi ostvarivanja Realpolitik

Potrebno je biti svjestan da *Realpolitik* važi kada su tenzije konstantne, ali ne zaboravljajući činjenicu da je neophodno ostati i činiti u okviru granica prihvatljivih za obje strane u konfliktu. Na kraju, ista se može okarakterisati i kao cinična, u smislu da su rezultati mnogo bitniji od korištenih sredstava, i da se rezultati mjere u zavisnosti od nacionalnih interesa a ne na bazi moralnih načela. Ovo može dovesti do ispada i poteza u smislu manipulacije, i to samo ako postoji jasan interes pored unapred izračunatog rizika. Tako je Kisindžer više puta optuživan kao tvorac i organizator skandaloznih operacija u svijetu, gdje u igri nisu bili samo američki interesi. Zasigurno najpoznatija je državni udar od strane generala Pinočea (Pinochet) protiv Salvadora Aljendea (Salvador Allende) koji je na vlast u Čileu došao kao demokratski izabran predsjednik.

Ipak ostaje jasno da svjetski poredak koji se zasniva na nacionalnim interesima svakog panaosob i ravnoteža među tim istim akterima nastavljaju da određuju tok međunarodnih odnosa.

Između 1969. i 1977. Upravo Kisindžer je određivao i diktirao tok američke spoljne politike. Idejni je tvorac politike *détente*, koja je podrazumijevala pozitivan odnos i poboljšavanje odnosa sa Sovjetskim Savezom. U tajnosti SAD su svejedno potpisivale ugovore sa drugim državama. Njegova spoljna politika je postojala i djelovala između antiratne ljevice i antikomunističke desnice.

3. Kisindžerova politička misao

Još 60-ih godina izjavio je da se era velikih sila približava kraju. Kisindžer je među prvima predvidio ovu mogućnost. Tvrdio je da snažna bipolarnost koja je okarakterisala Hladni rat nije spriječila, te da je čak šta više podstakla političku multipolarnost (multipolarity) jer su se mnoge nacije koje su obitavale pod okriljem jednog ili drugog bloka osjećale zaštićenim od strane rivaliteta koji postojao između dvije sukobljene strane. Posljedica toga jeste da su se unutar tih zemalja stvorile situacije naglašenog nacionalizma ili radikalizma jer je unutrašnje stanje bilo mnogo drugačije od onog koje se prezentovalo širokoj javnosti. Na kraju je svaka zemlja željela ići svojim putem slijedeći sopstvene interese. Na ovaj način stvorena je spoljna politika koju Kisindžer smatra „univerzalnom“ jer prema njemu nije bila istinita činjenica da je svijet bio podijeljen u dva bloka sa potčinjenim državama unutar svakog od njih. U svojoj knjizi „Policentrismo e politica estera“¹⁹⁷ Kisindžer tvri da je interakcija među nacijama dostigla revolucionaran karakter zahvaljujući tri ključna faktora: porast sudionika na međunarodnom nivou, tehničkim mogućnostima kojima jedna država utiče na druge zahvaljujući modernim tehnologijama i na kraju jer se u velikoj mjeri proširio spektar ciljeva koje treba postići.

¹⁹⁷ Henry Kissinger, *Policentrismo e politica estera*, Mondadori, 1965.

3.1. Ideje o ploicentričnosti svijeta

Kisindžer tvrdi da SAD ne mogu da budu garant cijelom svijetu jer bi na taj način iscrpile ne samo svoje prirodne nego i one psihološke resurse. On, međutim, na ovaj način ne predlaže izolacionizam. Za njega je ideja da se SAD izoluju i ne djeluju van sopstvenih granica prilično daleka, ali dalje izražava nadu prema kojoj se u osnovi djelovanja SAD u ime zaštite raznih dijelova svijeta rađa jedva vrsta policentričnog svijeta, to jest svijet različit od onog podijeljenog u dva bloka. Na ovaj način on američke intervencije smatra djelima koja se baziraju prije svega na razumijevanju.

Uprkos tome, on napominje da američka republika nije stvorena da bi slijedila spoljnu politiku širokih razmjera. Tvorcima američkog ustava, nakon postizanja nezavisnosti, zamišljali su da država prosperira u jednoj formi relativne izolacije te tvrdi da ova težnja i dalje postoji. Međutim sa druge strane takođe naglašava da amerikanci nemaju mnogo strpljenja prema „dugim razdobljima međunarodne nestabilnosti“. Spoljna politika, ističe dalje, „nije nešto čemu na lak način možemo postaviti rokove“. Ne smije oscilirati između „preaktivnog uplitanja i prevelike nezainteresovanosti“.¹⁹⁸

3.2. Ujedinjenost Zapada

Drugi važan koncept za Kisindžera je esencijalna i aposultna potreba da Zapad ostane ujedinjen u svakom smislu. Otvaranje prema Kini, kojem je on dao veliki doprinos, smatra kao potporu kreativnoj diplomatiji, neophodnu da bi se ostvarila komunikacija koje ranije nije postojala i da bi se savladali otpori mnogih sila, kako na međunarodnom tako i u unutrašnjem kontekstu, koje su se eventualno mogle usprotiviti ulasku Pekinga kao saveznika SAD na međunarodnu scenu.¹⁹⁹ Tako je prije ostvarivanja diplomatskih odnosa sa SAD Kina 1969. godine imala samo jedno diplomatsko predstavništvo u svijetu, i to u Kairu. Treba reći da međunarodni odnosi Kine nisu bili ograničeni samo na rad ove ambasade, pa su u nekim zemljama svijeta bili prisutni poslovni predstavnici Kine.

Treba naglasiti takođe da krajem 60-ih godina Kina nije bila priznata od strane velikog broja država, i zbog toga iako najveća država svijeta po broju stanovnika nije zauzimala bitan položaj na međunarodnoj političkoj sceni. Za Kisindžera razvoj Kine je imao važan uticaj na svjetskom nivou kao faktor koji je poremetio postojeću ravnotežu sila, kao što je to svojevremeno učinila Njemačka u evropskom kontekstu. Međutim Kina, prema Kisindžeru, za razliku od Njemačke nije se dokazivala na vojnom planu budući da su kineske vođe bile mnogo opreznije. Prema Kisindžeru gotovo je neophodno da Kina i SAD zadrže ostvareni dijalog u cilju određivanja i zajedničkog definisanja interesa i dugoročnih projekata.

¹⁹⁸ Idem

¹⁹⁹ Henry A. Kissinger, *Diplomazia della restaurazione*, Milano, Garzanti, 1973.

4. Kisindžerova nova američka spoljna politika

Trenutna američka spoljna politika ima korijene u prepiranjima koja su se odigrala 60-ih i 70-ih godina, kada je izvjesnost Hladnog rata postajala sve manja i manja. Još tada je Henri Kisindžer, savjetnik za nacionalnu sigurnost i kasnije državni sekretar, zamislio jednu novu strategiju i jedan novi pravac američke spoljne politike koji su se bazirali na odbacivanju ideje globalnih pohoda i na realizaciji jednog novog pristupa koje je bio prevashodno realan. Upravo njemu biva povjerena američka spoljna politika. Država, koja je u tom trenutku bila jako podijeljena i u dubokoj finansijskoj krizi, kako zbog rata u Vijetnamu tako i zbog trke u naoružanju i u svemiru sa sovjetima, imala je potrebu za dugim periodom mira. Poboljšanje odnosa sa komunistima postalo je neizbježno. Tako je došlo do postizanja dogovora sa Pekingom, koji je omogućio povlačenje iz Vijetnama, i sa Moskvom vezanog za potpisivanje SALT-1, prvog ugovora o neširenju nuklearnog naoružanja radi ograničenja strateškog naoružanja. Ovo poboljšanje odnosa sa istokom gotovo je podrazumijevalo zahlađivanje prema evropskim partnerima. SAD se odlučila za zaštitu sopstvenih interesa čak i kada oni nisu bili u skladu sa interesima njihovih partnera.²⁰⁰

Među tvorcima američke spoljne politike dvadesetog vijeka, Henri Kisindžer je okarakterisan kao „evropski mozak“, prvenstveno zbog svog realističkog stanovišta u pogledu geopolitike, na osnovu kojeg SAD i Sovjetski Savez predstavljaju dvije velike sile, isto kao što su ti u XIX vijeku bile Prusija i Rusija. Na sličan način Kisindžer je analizirajući tada postojeće međunarodne odnose umanjio ideološki značaj koji je Hladni rat nosio u to vrijeme, značaj na kojem se temeljio intenzivni antikomunizam u Vašingtonu. Ovaj političar bio je više zainteresovan za politička dešavanja sa druge strane okeana.

Prvi korak u američkoj raspravi o novom bipolarnom svjetskom poretku načinio je Džordž Kenan (George Kennan) sačinivši svoj „Dugi Telegram“, u kome predlaže čvrsto i odlučno obuzdavanje (*containment*) Rusije, u iščekivanju promjena koje su trebale biti pruzrokovane postojanjem unutrašnjih kontradikcija. Nakon ovoga uslijedila je diskusija koja praktično više nije imala kraja. Dovoljno je sjetiti se izjava, kao onih od strane Džejmisa Burnama (James Burham) i Džon Foster Dalsa (John Foster Dulles), koji su smatrali kao neophodno mnogo aktivnije zauzimanje SAD za oslobađanje svijeta iz kandži komunizma.²⁰¹ Ustvari, SAD su se odlučile za strategiju koja je bila jedna modifikovana verzija originalnog *containmenta* (između ostalog kritikovana od strane tvorca ideje, samog Kenana), koja nastavlja da bude odlika američke spoljne politike u narednih dvadeset godina: radilo se o strategiji koja se zasnivala

²⁰⁰ <http://www.lastoria.org/neocón/Mammarella/mammarella.html>

²⁰¹ Ombre di Guerra Fredda. Gli Stati Uniti Nel Medio Oriente Durante gli anni di Eisenhower (1933-1953), Edizioni Scientifiche Italiane, 1998.

na iscrpljivanju neprijatelja vjerujući u sopstvenu nadmoć SAD. Međutim zahvaljujući više bitnih faktora prisutnih u tom periodu, već 60-ih godina ovo uvjerenje gubi podršku i ulazi u period krize. Najbitniji među njima bio je prije svega drama koja se odigravala u Vijetnamu, koja je prouzrokovala kraj liberalizma Hladnog rata (*Cold War Liberalism*). Ovome su doprinijeli takođe i činjenica da su amerikanci postali svjesni sopstvene ograničenosti resursa (gdje su morali da biraju između „hljeba ili topova“) i ekonomskih poteškoća koje su se javljale u vezi sa pozicijom koju je zauzimala na svjetskom tržištu pred konkurencijom koju su predstavljali prije svega Japan i zemlje zapadne Evrope.

Upravo u ovim okolnostima se ustoličila politička misao Henrija Kisindžera. Krizu u koju je zapao liberalizam pratilo je rađanje Nove ljevice u SAD koja je namjeravala preispitati američke vrijednosti, kao i revizija samog liberalizma koja je ovaj put željela da modifikuje internacionalizam naglašavajući ideju saradnje i ulogu međunarodnih institucija. Kisindžer se u ovakvoj situaciji želio predstaviti kao stručnjak koji nije opčinjen politikom i kao dobar poznavalac odnosa između velikih sila. Tako nije slučajno da se u svojim spisima poziva na „ ekscentričnu prozu teško razumljivu i dostupnu samo onome ko želi da se dokaže u kontekstu komplikovanih i zamršenih međunarodnih odnosa“. Radi se zapravo samo o dramatičnom učinku njegovog retoričkog aparata, zbog kojeg se činilo da želi da raskine sa geostrateškom i političkom kulturom SAD vezanom za Hladni rat, gdje su zapravo sve tematike i argumenti o kojima se raspravljalo (obaveze SAD u globalnom opravdavanje upotrebe sile itd.) preuzete iz poslijeratne američke ideologije.²⁰²

Kritikujući spoljnu politiku Ajzenhauera (Eisenhower), pod krinkom Realpolitik-a predlagao je zapravo globalni intervencionizam koji se i dalje zasnivao na snažnoj bipolarnosti svjetskog poretka i međunarodnih odnosa. Ono u čemu se zapravo razlikovao od prijašnje politike, ticalo se prije svega „ideologije modernizacije“, „sindroma Plana Maršal (Marshall Plan)“, koji je zapravo okarakterisao *in primis* evro-američke odnose. U ovom smislu Vašington je prestao da sprovodi politiku koja je do tog trenutka bila neodlučna i nejasna. Kontroverza je zaključena opravdavajući na eksplicitan i radikalna način američku jednostranost, neophodnu zbog vojnog nepovjerenja prema evropljanima i zbog potrebe američke strane da izbjegne dovođenje u pitanje sopstvenih interesa radi postizanja dogovora sa već oslabljenim partnerima.

Još jedan elemenat u suprotnosti sa periodom imaginarnog liberalizma, je naravno kritika vezana za univerzalnost vrijednosti, koje je trebao da se zamijeni bar u formalnom smislu sa logikom moći i imperativima od nacionalnog interesa. Kisindžer na kraju, osuđuje i rast birokratije vladinih agencija. Međutim i sam on u određenoj mjeri teži da

²⁰² Henry Kissinger, *L'arte della diplomazia*, Sperling paperback, 1994.

bude gospodar svega, imenujući na ključne pozicije tzv. eksperte koji su bili potčinjeni njemu. Ova ideja o kontinuitetu Cold War Liberalism-a koja je vodila SAD tokom Hladnog rata, suštinski je potvrđena i u vrijeme Kisindžera kao savjetnika za nacionalnu sigurnost i kasnije kao državnog sekretara. Odražava se povrh svega u pokušaju očuvanja bipolarne strukture (isti cilj je imala i politika popuštanja prema SSSR-u). Uprkos retorici Realpolitik-a, u konačnici Kisindžer je i dalje ostao vezan za paradigmu bipolarne globalne međuzavisnosti.²⁰³ Otvaranje prema Kini nije bilo u ulozi priznavanja važnosti Kine same kao nove svjetske sile, nego zapravo osnaživanja ideje o bipolarnosti²⁰⁴: s obzirom na slabost evropskih saveznika, bilo je korisno skrenuti pažnju prema SSSR.

Uspon neokonzervatizma koji zapravo stavlja pod zaštitu principe koji su inspirisali američku spoljnu politiku u prvih dvadeset godina Hladnog rata, rezultirao je u mnogo čemu kao reakcija na Kisindžerovo djelo. Kako se moglo vidjeti, Kisindžerova politička i geostrateška misao je mnogo zapletenija u unutrašnje političko tkivo nego što se je to svojevremeno priznavao sam tvorac, koji se trudio da izgradi sopstveni makijavelistički profil. Dakle, neokonzervatorizam je na ovaj način predstavljao unutrašnju konkurenciju američkoj desnici zalažući se za uvjerljiviju i efikasniju zaštitu antikomunističkog amerikanizma. Njegova geneza ubrzana je potrebom da se reaguje na izazove Nove ljevice, ali ubrzo dolazi u sukob sa Kisindžerovim idejama: nasuprot njegovom tumačenju geopolitike, neokonzervativci (*neocons*)²⁰⁵ ponovo naglašavaju univerzalni liberalizam te lansiraju ideju totalizma da bi opisali neprijatelja protiv kojeg se treba boriti. Na ovaj način se slika koju je ovaj državnik stvorio da bi se suprotstavio nacionalnoj krizi 60-ih godina, okreće protiv njega samog: i zato nije slučajnost što su ga njegovi protivnici desničari u to vrijeme nazivali „neasimiliranom evropljaninom“.

5. Kisindžer i neokonzervativci

Usvojena strategija i odabrani smjer spoljne politike od strane Kisindžera tokom godina je postala sve više tema kritika i napada kako od strane američke desnice tako i od pojedinih intelektualca i političara demakrata, koji kasnije postaju tzv. neokonzervativci (*neocons*). Ova politička struja je prije svega poznata po svom istorijskom antikomunizmu i po tome što je oduvijek predstavljala opoziciju Realpolitik-u Henrija Kisindžera. Prema neokonzervativcima, suprotno onome što tvrde „realisti“, unutrašnja priroda režima nije irelevantna u međunarodnim odnosima, te je neophodno intervenisati i sve diktature pretvoriti u demokratije. Štaviše ne treba da se grade iluzije o zakonima i međunarodnim organizacijama. Dvije struje se ne slažu povrh svega oko

²⁰³ Henry Kissinger, *Policentrismo e politica estera*, Mondadori, 1965.

²⁰⁴ <http://www.whitehouse.gov/nsc/history.html>

²⁰⁵ <http://en.wikipedia.org/wiki/Neoconservative>

važnosti dodijeljene raznim postojećim režimima i njihovim spoljnim politikama.²⁰⁶ Kisindžer polazi sa stanovišta da osnov međunarodnih odnosa predstavljaju države stvorene Ugovorom u Vestfaliji (Westfalia), i kaže da su prijetnje svjetskom poretku prvenstveno bile definisane kao vojne aktivnosti van određenih granica. Poslije 11. septembra, prema Kisindžeru ove prijetnje se više ne podudaraju sa akcijama određenih ranije stvorenih država. Iste mogu biti organizovane i od strane privatnih lica i prema tome scenario se mnogo razlikuje od onog koji je bio prisutan tokom Hladnog rata. U ovom slučaju postaje moguće upotrijebiti logiku *pre-emption* (preventivni rat) kao sopstveni odbrambeni sistem. Međutim, za razliku od neokonzervativaca, Kisindžer tvrdi da ne postoji jedna jedina država (pa čak ni SAD) toliko moćna, da sama može da organizuje i predvodi kompletan svjetski poredak. Ovaj sistem pobudio je mnogo sumnji, prije svega onu vezanu za želju SAD za globalnom vlašću.

Nakon 11. septembra relativno mali broj političkih, intelektualnih ili kulturnih pokreta bio je zainteresovan na način na koji su to bili američki neokonzervativci. Predsjednik Bush je morao pripremiti brz odgovor kako na unutrašnjem, kako ne bi još više odvratio javnost koja je već bila uznemirena lakoćom sa kojom su izvršeni napadi na Svjetski trgovinski centar i Pentagon, tako i na međunarodnom planu, da bi dokazao sposobnost SAD da reaguje i da bi poslao jasnu poruku svijetu: da onaj ko udari na SAD ne može pobjeći i ne može ostati nekažnjen.

Prema mišljenju mnogih jedino su neokonzervativci imali uvijek jasno pripremljen plan djelovanja u ovakvim situacijama, ili su barem uvijek činili da izgleda tako. Njihov plan je bio godinama u javnosti, na internet stranicama raznih *think tank* grupa preko kojih su neokonzervativci uspijevali slati vlastite poruke, i isti je predviđao velika ulaganja u odbranu i u jedan jedinstven vojno-strateški plan na bazi kojeg bi se djelovalo protiv onih režima koje su smatrali najopasnijim. Najjača strana ovog pristupa jeste u jakom uvjerenju, moglo bi se reci i vjeri, neokonzervativaca u demokratske modele vladavine i u mogućnost primjene istih čak u arapskim i muslimanskim društvima.

Još jedna tema o kojoj se mnogo diskutuje i vjerovatno ona najviše kritikovana vezana za neokonzervativni pristup, tiče se jednostranosti koja je okarakterisala spoljnu politiku za vrijeme Buša.

Prema neokonzervativcima SAD mogu sve da urade same, i treba da budu u stanju da sve urade same: upravo ovim se opravdava neprestan rast vojnih troškova. SAD prema njima treba da vrši odgovornu ulogu globalnog lidera i da postane promoter univerzalnih demokratskih vrijednosti i slobodnog tržišta. Traba da brane čak i oružjem ove vrijednosti koje se suočavaju sa ozbiljnim prijetnjama od strane bliskoistočnih diktatura, terorističkih organizacija koje udomljavaju i njihovih nihilističkih ideologija.

²⁰⁶ Hubert Vedrine, in <http://www.monde-diplomatique.fr>

Kisindžer, sa druge strane, Bužovu spoljnu politiku inspirisanu idejama neokonzervativaca smatra previše agresivnom i jednostranom, i u njoj vidi krivca za probleme sa kojima se suočavaju SAD. Prema njemu, da SAD nisu toliko želile da namentnu drugima sopstvenu volju, bez obzira na ideje realne politike i neke druge, „nailazile bi na mnogo manje neprijateljstva u svijetu“.²⁰⁷ Tako i Zbigniew Brzezinski, nekada gorki kritičar i dugo vremena sparing partner samom Kisindžeru u jednom svom djelu kaže da ono što svijet zapravo traži od SAD jeste priznanje „digniteta“ drugih zemalja, i to smislu sposobnosti njih samih da rješavaju sopstvene probleme na način koji smatraju odgovarajućim.²⁰⁸

Metodološki, Henri Kisindžer je uvijek naglašavao da nije neophodno nalagati drugima sopstvene principe da bi se zadržao mir u svijetu. Ali ni on sam tokom Hladnog rata ponekad se nije ustručavao da podrži čak i diktatorske režime u svrhu pariranja SSSR-u. Kao pojam, ravnoteža podrazumijeva strukturalnu stabilnost i priznanje legitimiteta. Da bi se postigla ravnoteža to jest stabilnost i legitimitet, neophodan je konsenzus, kako fizički tako i etički: sa jedne strane vojno rukovodstvo a sa druge da je jako bitno pronaći sredinu između sopstvenog viđenja svijeta i onoga kako ga vide drugi.²⁰⁹

U istorijskom sučeljavanju između realista i neokonzervativaca upravo je ova centralna tema. Ali njena interpretacija se oslikava i utiče na način na koji jedni i drugi definišu onu prvu, to jest vojno rukovodstvo i njegovu upotrebu. Tako prema neokonzervativcima vojnoj nadmoći SAD treba pridodati i superiornost njenih ideala i vrijednosti, jer zapadne vrijednosti u američkoj varijanti nisu drugo nego vrijednosti kojima teže svi ljudi bez obzira na društvo, religiju, kulturu, istorijsko politički ili geopolitički kontekst kojem pripadaju. Njihov kulturni aspekt otkriva takođe viđenje „posebnosti“ SAD, čije se značenje svelo na vojnu i međunarodnu hiperaktivnost koja teži prije svega da se suprotstavi ranije definisanom nizu prioriteta.

Zaključak

Jedna od najpoznatijih izjava bivšeg američkog sekretara na kojoj se zasnivao gotovo tridesetogodišnji ideološki sukob sa neokonzervativcima, jeste zapravo parafraza jedne Geteove (Goethe) izjave. Tako je jednom prilikom Kisindžer izjavio da preferira „red i nepravdu“ više nego „nered i pravdu“.²¹⁰ Prema Kisindžeru red, stabilnost i ravnoteža čine konzervatorizam, dok nered, nestabilnost i neuravnoteženost predstavljaju revoluciju. Tako prema njemu teorija neokonzervativaca je apsolutna pogrešna, jer u namjeri da zavede red i stabilnost daje potpuno suprotan

²⁰⁷ <http://www.limes.espresso.repubblica.it>

²⁰⁸ Hubert Vedrine in, www.monde-diplomatique.fr

²⁰⁹ Kissinger, Henry, *Diplomacy*, New York, Simon & Achuster 1994.

²¹⁰ <http://www.notablebiographies.com/Ki-Lo/Kissinger-Henry.html>

rezultat – dovodi do nestabilnosti; na taj način sve se temelji na sopstvenim moralnim vrijednostima koji kasnije bivaju dovedeni u pitanje; u težnji za novim svjetskim poretком djelima zapravo stvara samo veliki nered.

Ideologija Kisindžerovih antičkih rivala, koja je prekinula period Realpolitik-a u američkoj spoljnoj politici 1976. godine, našla se na Bliskom istoku u istoj situaciji u kojoj se našao demokratski kejnesizam Lindona Džonsona u Vijetnamu. Na taj način nije iznenađujuća veza između liberalizma Hladnog rata nakon Drugog svjetskog rata i neokonzervatorizma u koštacu sa terorizmom na pragu XXI vijeka. Radi se o istom okviru i tako otkriva demokratsko porijeklo osnivača neokonzervativnog pokreta: vojni kejnesizam, izbaviteljska uloga SAD, propaganda moralnih i demokratskih vrijednosti i principa, idealizacija neprijatelja i kao posljedica pogrešna istorijsko politička analiza dešavanja koja su u toku. Kao što je bio pozvan da „smiri topove“ američke aministracije i da povede državu prema poboljšanju odnosa sa SSSR-om, tako je i u skorije upitan da da jedan novi pravac američkoj spoljnoj politici u smislu Realpolitik-a, da utiče na administraciju koja je u velikoj mjeri zadojena neokonzervatorizmom.

Literatura:

1. Bob Woodward, *State of Denial: Bush at War*, New York, Simon & Schuster, 2006
2. Henry A. Kissinger, *Policentrismo e politica estera*, Mondadori, 1965
3. Henry A. Kissinger, *Diplomazia della restaurazione*, Milano, Garzanti, 1973.
4. Henry A. Kissinger, *A World Restored: Metternich, Castlereagh and the Problems of Peace, 1812-22.*, Boston: Houghton Mifflin, 1979
5. Henry A. Kissinger /Clare Boothe Luce, *The White House Years*, Little Brown & Co, 1979.
6. Henry A. Kissinger, *Years of Upheaval*, Michael Joseph Ltd, 1982
7. Henry A. Kissinger, *L'arte della diplomazia*, Sperling paperback, 1994
8. Henry A. Kissinger, *Diplomacy*, New York, Touchstone, 1994
9. Henry A. Kissinger, *Diplomacy*, New York, Simon & Schuster 1994.
10. Henry A. Kissinger, *Years of Renewal*, Simon & Schuster, 1999
11. *Ombre di Guerra Fredda. Gli Stati Uniti Nel Medio Oriente Durante gli anni di Eisenhower (1933-1953)*, Edizioni Scientifiche Italiane, 1998
12. <http://www.gwu.edu/~nsarchiv/news/20061001/peanuts.pdf>
13. <http://www.whitehouse.gov/nsc/history.html>
14. <http://www.en.wikipedia.org/wiki/Neoconservative>
15. <http://www.lastoria.org/neocon/Mammarella/mammarella.html>
16. http://www.nobelprize.org/nobel_prizes/peace/laureates/1973/press.html
17. <http://www.limes.espresso.repubblica.it/2008/01/03/realpolitik-larte-digovernare-senza-ideali/?p=394>
18. <http://www.notablebiographies.com/Ki-Lo/Kissinger-Henry.html>
19. <http://www.lastoriasiamonoi.rai.it>
20. <http://www.limes.espresso.repubblica.it>
21. <http://www.monde-diplomatique.fr>